

San'atbek XUDOYBERGANOV, Sojida RAVSHANOVA

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi

KORXONALARDA INVESTITSION STRATEGIYANI SHAKLLANTIRISH XUSUSIYATLARI

Annotatsiya: Mazkur maqolada korxonalarda investitsion strategiyani samarali shakllantirish masalalari o'rganilgan. Mazkur masalalar bo'yicha turli iqtisodchi olimlarning nazariy qarashlari tadqiq qilingan. Korxonalarda investitsion strategiyada inobatga olinadigan yo'nalishlar hamda korxona investitsiya strategiyasini ishlab chiqish bosqichlari tahlil qilingan. Amalga oshirilgan tahlillar asosida tegishli xulosalar shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: korxona, investitsiya, investitsion strategiya, investitsiya muhiti, investitsiya faoliyati.

CHARACTERISTICS OF FORMING THE INVESTMENT STRATEGY IN COMPANIES

Abstract: This article learns the issues of effective investment strategy formation in company. The theoretical views of various economists have been studied on these issues. The directions taken into account in the investment strategy of enterprises and the stages of development of the enterprise investment strategy were analyzed. Relevant conclusions were formed based on the performed analysis.

Keywords: company, investment, investment strategy, investment environment, investment activities.

Kirish

Korxonalar moliyaviy xo'jalik faoliyatida investitsion faoliyat alohida muhim ahamiyatga ega hisoblanadi. Investitsion faoliyatni samarali tashkil etish masalasi esa bugungi keskin raqobat sharoitida korporativ moliyani boshqarish sohasidagi mutaxassislardan chuqur bilim va malakani talab etmoqda. Bunda asosiy e'tibor investitsion faoliyat samaradorligining barcha omillarini hisobga olgan holda baholash masalasiga qaratilmoqda. Shu sababli korxonalarda loyihalarni amalga oshirishda investitsion strategiyani samarali shakllantirish masalalarini o'rganish dolzarb hisoblanadi.

Adabiyotlar sharhi

Iqtisodchi olimlar E.Sojli va V.T.Wing [1] nuqtai nazarazida, investitsiya muhitini har tomonlama, chuqur tahlil qilinishi asnosida investitsiya tavakkali baholanadi va aniqlanadi. Investitsiya muhiti va tavakkal darajalari bir-biriga teskari nisbatdadir. Investitsiya muhiti qanchalik qulay bo'lsa, investorning tadbirkorlik tavakkali shunchalik past darajada bo'ladi va bu investorlarning kirib kelishini faollashtiradi. Aksincha, investitsiya muhiti noqulay bo'lsa, tavakkal darajasi yuqori bo'ladi. Bu esa, investitsiya qabul qiluvchi tomon sarf-xarajatlarining o'sishiga olib keladi. Investitsiya muhitining holati faqat investor uchun emas, balki investitsiya qabul qiluvchi uchun ham muhimdir. Investitsion strategiyani ishlab chiqish jarayoni korxonaning strategik boshqaruv obyektlarini belgilashni talab etadi.

Milliy iqtisodiyot tarmoqlarining rivojlanishi uchun korxonalarning hayotiyligi va rivojlanishini ta'minlashda investitsiya resurslarini jalb qilish qobiliyatiga bog'liq [2].

Iqtisodiy adabiyotlarda investitsiya muhiti va uni hisoblash usullarini ta'riflashning keng sohasi keltirilgan [3]. Bizning fikrimizcha, uning quyidagi ta'rifida to'xtalish maqsadga muvofiq: investitsiya muhiti – investitsiya jarayonlari kechadigan muhitdir. U mintaqada investitsiya faoliyati sharoitlarini va investitsiya riski darajasini belgilaydigan siyosiy, iqtisodiy, huquqiy, ijtimoiy va boshqa omillar ta'sirida shakllanadi. O'zbekiston – bu, eng avvalo, siyosiy barqarorlik, ertangi kunga bo'lgan ishonch, ijtimoiy va siyosiy hayotning barcha sohalaridagi islohotlarning bosqichma-bosqich borishligiga asoslangan davlatdir.

Investitsion faoliyatning bunday obyektlariga quyidagilar kiradi [4]:

- yaxlit korxona;
- xo'jalik yuritishning strategik zonalari;
- strategik markazlar.

Investitsiya muhiti investitsiya munosabatlarini amalga oshirish mumkin bo'lgan imkoniyatlar va qulayliklar majmuasini o'zida aks ettirgan voqelik sifatida talqin qilinadi. Investitsiya muhitini yaxshilash investitsiya salohiyatini oshirish uchun zarur va maqbul shart-sharoitlarni yaratish, investitsiya faoliyatini jadallashtirish va pirovardida, iqtisodiyotni yuksaltirish, ijtimoiy muammolarni hal etish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish imkonini yaratishga xizmat qiladi [5].

Investitsion strategiyani amalga oshirishni ta'minlovchi operatsion faoliyat

bazaviy strategiyalari quyidagilardir [6]:

- cheklangan o'sish strategiyasi;
- jadallashgan o'sish strategiyasi;
- qisqartirish (siqish) strategiyasi;
- birlashtirish (kombinatsiyalash) strategiyasi.

Tahlil va natijalar

Korxonalarda investitsion faoliyatni tashkil etishda investitsion strategiyani belgilab olish masalasi ham kun tartibidagi masala hisoblanadi. Investitsion strategiya korxonani rivojlantirishning umumiy vazifalarida belgilangan investitsion faoliyatning uzoq muddatli maqsadlari va investitsion yondashuvlar tizimi, shuningdek, qo'yilgan maqsadlarga erishishning yuqori darajada samarali yo'llarini tanlashni anglatadi. Investitsion strategiya korxona investitsion faoliyatini istiqbolli boshqarishning samarali instrumenti hisoblanadi hamda korxonani rivojlantirishning konsepsiyasini o'zida aks ettiradi. Shuningdek, investitsion faoliyatni amalga oshirishning bosh rejasi sifatida investitsion faoliyat muhim yo'nalishlarini, investitsion faoliyat shakllarini; korxona investitsion resurslarini shakllantirish yo'llarini; korxonaning uzoq muddatli investitsion maqsadlarini amalga oshirish bosqichlari ketma-ketligini; investitsion faoliyat yo'nalishlari va shakllari bo'yicha korxonaning investitsion aktivligi imkoniyatlari chegaralarini; investitsion faoliyatni modellashtirish, amalga oshirish va baholashning rasmiy mezonlari tizimini belgilab beradi.

Investitsion strategiyani ishlab chiqish jarayoni investitsion strategiya maqsadlari qo'yilishi, shakllangan investitsion resurslar tarkibini va ular ratsional taqsimlanishini optimallashtirish, eng muhim jihatlari bo'yicha investitsion siyosatni ishlab chiqish, tashqi investitsion muhit bilan o'zaro samarali munosabatlarni ta'minlash kabilarni o'z ichiga oladi.

Korxonaning investitsion strategiyasini ishlab chiqishning zarurligi tashqi va ichki muhit shart-sharoitlari o'zgaruvchanligi sharoitida moliyaviy resurslarni shakllantirish va ulardan samarali foydalanishni ta'minlashi bilan belgilanadi. Investitsiyalarni samarali boshqarish faqatgina tashqi investitsion muhitdagi mumkin bo'lgan o'zgarishlarga moslashgan aniq investitsion strategiya asosida tashkil etilishi mumkin. Shuningdek, ichki muhitdagi korxonaning alohida bo'linmalari investitsion qarorlarining bir-biriga zid kelishi ham investitsion faoliyat

samaradorligining pasayishiga sabab bo'lishini unutmashlik lozim.

Korxona hayotiy siklining har bir bosqichi uchun o'ziga xos investitsion aktivlik darajasini, investitsion faoliyat yo'nalishlari va shakllarini, investitsion resurslarning shakllanish xususiyatlarini tavsiflaydigan investitsion strategiya korxona investitsion faoliyatini uning iqtisodiy taraqqiyotdagi o'zgarishlarga moslashtirish imkonini beradi.

1-rasm. Investitsion strategiyada inobatga olinadigan yo'nalishlar [7]

Hozirgi zamonaviy sharoitda investitsion strategiyani yuritish korxonaning muvaffaqiyatli va samarali rivojlanishini belgilovchi omillardan biri hisoblanadi. Ishlab chiqilgan investitsion strategiya quyidagilarga imkon beradi (1-rasm):

- korxonaning oldindagi iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishining uzoq muddatli umumiy va investitsion maqsadlarini amalga oshirish mexanizmini ta'minlaydi;

- korxonaning investitsion imkoniyatlarini real baholash imkonini beradi;
- investitsion imkoniyatlardan maksimal foydalanish va investitsion resurslar aylanuvchanligini oshirish imkonini beradi;
- tashqi muhit o'zgarishlari jarayonida investitsion muhitda paydo bo'ladigan yangi istiqbolli investitsion imkoniyatlardan tezkorlik bilan foydalanish imkoniyatlarini ta'minlaydi;
- tashqi investitsion muhitlar rivojlanishining mumkin bo'lgan variantlarini prognozlash va korxona faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi omillarning ta'sirini kamaytirish imkonini beradi;
- korxona investitsion faoliyatini strategik, taktik (joriy) va operativ boshqarish o'rtasidagi aniq o'zaro bog'liqlikni ta'minlaydi;
- eng muhim strategik investitsion qarorlarni amalga oshirish doirasida investitsion faoliyatning mos siyosati belgilanadi.

2-rasm. Korxona investitsion strategiyasini ishlab chiqish bosqichlari [7]

Korxona investitsion strategiyasini ishlab chiqish jarayoni yuqoridagi bosqichlarda amalga oshiriladi (2-rasm):

Korxonalarda ishlab chiqilgan investitsion strategiyalar real investitsion loyihalarni va investitsiyalashning moliyaviy instrumentlarini tanlashning asosiy

baholash mezonlarini belgilash asosida shakllantiriladi. Ishlab chiqilgan investitsion strategiya korxona boshqaruvining umumiy tashkiliy tuzilmalari va tashkiliy madaniyatini strategik o'zgartirishning asosiy shart-sharoitlaridan biri hisoblanadi.

Investitsion strategiyani shakllantirish davri quyidagilarga bog'liq:

- korxona rivojlanishining umumiy strategiyasini shakllantirish uchun qabul qilingan davr davomiyligi – investitsion strategiya davri mazkur chegaradan chiqmasligi lozim;

- iqtisodiyot va investitsion bozor holatini prognozlash imkoniyatlari – rivojlangan mamlakatlardagi yirik korxonalar investitsion strategiyasi 10-15 yilga ishlab chiqiladi; iqtisodiy beqarorlik sharoitida esa o'rtacha 3-5 yildan oshmasligi lozim;

- korxonaning tarmoqqa doir xususiyatlari – chakana savdo, iste'mol tovarlari ishlab chiqarish sohalarida investitsion strategiyani shakllantirish davri qisqaroq (rivojlangan mamlakatlarda 3-5 yil); ishlab chiqarish vositalarini ishlab chiqarish sohasida, qazilma boyliklar sohasida uzoqroq (5-10 yil); eng uzoq davr institutsional investorlar uchun belgilanadi (10 yildan yuqori);

- korxonaning ko'lam. Yirik korxonalarda investitsion strategiyalar nisbatan uzoqroq muddatga ishlab chiqiladi.

Investitsion faoliyatni boshqarish – korxonani rivojlantirishning umumiy vazifalarida belgilangan investitsion faoliyatning uzoq muddatli maqsadlari va investitsion yondashuvlar tizimi, shuningdek qo'yilgan maqsadlarga erishishning yuqori darajada samarali yo'llarini tanlash va amalga oshirishdir.

Strategik maqsadlarni shakllantirish strategik imkoniyatlar tahlili, investitsion faoliyatning strategik yo'nalishlari va shakllarini tanlash, shuningdek investitsion resurslar shakllanishining strategik yo'nalishlarini aniqlash korxona investitsion strategiyasini ishlab chiqishda muhim bosqichlar hisoblanadi. Ularning mohiyati va tuzilishi haqida keyingi paragraflarda batafsil ko'rib chiqamiz.

Investitsion siyosat investitsion faoliyatning eng muhim yo'nalishlari kesimida uni amalga oshirishning alohida bosqichlarida korxona investitsion strategiyasini amalga oshirish shaklini o'zida aks ettiradi. Investitsion siyosatning investitsion strategiyadan farqi bosh strategik maqsadlarga erishish uchun samarali boshqaruvni ta'minlashni talab qiluvchi aniq faoliyat yo'nalishlari bo'yicha shakllanadi.

Korxonalar investitsion strategiyasi doirasidagi moliyaviy siyosat quyidagi

yoʻnalishlarda ishlab chiqiladi:

- real investitsiyalarni boshqarish;
- moliyaviy investitsiyalarni boshqarish;
- investitsion resurslarni shakllantirish;
- investitsion risklarni boshqarish.

Bunday moliyaviy siyosatlarining har biri korxonalarining investitsion faoliyat samaradorligini oshirishda ijobiy ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsion faoliyatni samarali tashkil etish bugungi kunda eng muhim masalalardan biri boʻlib hisoblanadi. Xorijiy mamlakatlarda korxonalar investitsion faoliyatiga katta eʼtibor qaratadi. Korxonalar investitsion aktivligini oshirish orqali oʻzlariga investitsiyalarni oson va koʻp miqdorda jalb qilishlari mumkin. Aksiyadorlik jamiyatlarda investitsiyalarni jalb qilish uchun ular faoliyatida investitsion muhitni yaxshilash va investitsion aktivligini oshirish lozim. Aksiyadorlik jamiyatlari ushbu muhim vazifalarni amalga oshirish orqali investitsion faoliyatni samarali amalga oshirishlari mumkin. Yuqorida taʼkidlangan jihatlarni korxona faoliyatida samarali yoʻlga qoʻyish uchun esa korxonaning investitsion strategiyasini samarali shakllantirish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati

1. Elvira Sojli, Wing Wah Tham, "The Impact of Foreign Government Investments: Sovereign Wealth Fund Investments in the United States" In Institutional Investors in Global Capital Markets. Published online: 8 March 2015; 207-243
2. Черных Я.А. Инвестиционная привлекательность акционерных обществ как фактор конкурентоспособности региона. Успехи современной науки. 2017, Том 5, №3
3. Асаул А.Н. Формирование инвестиционного климата (опыт Петербургского региона).//«Экономика Украины»: Киев, 2002, № 4.
4. Elmirzayev S.E, Ahmedov H.R. Korporativ moliya strategiyasi. Darslik. T.: "Iqtisod-Moliya", 2019 yil, 98-bet.
5. Mamatov B.S., Xujamqulov D.Y., Nurbekov O.Sh. Investitsiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish. – T.: Iqtisod-moliya, 2014. 351-b.

6. Toshmurodova B., Elmirzayev S., Tursunova S. Moliyaviy menejment. Darslik. T.: 2017 y. 220-bet.
7. Iqtisodiy adabiyotlar asosida ishlab chiqilgan